

ESKİ UYGURCA CHENG WEISHI LUN TEFSİRİNE AİT BELGELER (14. VE 15. YAPRAKLAR)

Old Uyghur Documents of A Commentary of Cheng weishi lun (14th and 15th Leaves)

Uğur UZUNKAYA *

Tümer KARAAYAK**

Dil Araştırmaları, Güz 2019/25: 115-137

Öz: Budist külliyata ilişkin birçok metnin tercümesini ihtiva eden Eski Uygurca Orta Asya Türk Budizminin anlaşılabilmesinde önemli bir yere sahiptir. Muhtelif dillerin ve dinlerin tesiri altında Eski Türkçenin bir kolunu oluşturan Eski Uygurca söz yapımı özellikleri ve söz varlığı ile Türkçenin tarihi ve modern dönemlerindeki birçok meselenin anlaşılmasında köşe taşı görevi görmektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve şimdiye kadar neşredilmemiş Eski Uygurca iki fragman Mainz 692 (T I D 5) ve Mainz 701 (T I D 4) arşiv numaralarıyla bugün Berlin Turfan Koleksiyonu'nda saklanmaktadır. Bu iki fragman Çin Faxiang ekolüne ilişkin metinleri ihtiva eden derleme biçimindeki bir Eski Uygurca yazmanın 21. bölümüne aittir. Bu yazmanın mezkur 21. bölümü K. Kitsudō tarafından Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserinin Queiji tarafından yazılmış bir tefsirinin Eski Uygurcaya tercümesi olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan Mainz 692 (T I D 5) arşiv numaralı fragman her iki yüzünde 36 olmak üzere toplam 72 satır ihtiva eder. Mainz 701'de (T I D 4) ise ön yüzünde 36 arka yüzünde 37 olmak üzere toplam 73 satır bulunmaktadır. Bu yazı Xuanzang'ın *Cheng weishi lun*'u hakkında kısa bilgi veren giriş bölümüyle başlayacak ve bunu Eski Uygurca metnin yazı çevirimi ve harf çevirimi, metinlerin Türkçeye çevirisi, metne ilişkin notları ve dizin ve bağlamlı sözlüğü takip edecektir. Bu çalışmayı mevzubahis metnin ilgili bölümüne ilişkin başka yapıtların neşri izleyecektir.

Anahtar Sözcükler: Eski Uygurca, Budist külliyat, Xuanzang, *Cheng weishi lun*, Kuiji, *Cheng weishi lun shuji*

Abstract: Old Uyghur, which includes the translation of many texts relating to the Buddhist canon, has an important place in understanding Central Asian Turkish Buddhism. Under the effect of diverse languages and religions, Old Uyghur, which forms a brach of Old Turkic, has a cornerstone function in enlightening many problems in the historical and modern periods of Turkic with its vocabulary and features of word formation. Two Old Uyghur fragments, which have not been published so far and are the subject of this paper, are located in the Berlin Turfan Collection with the archive numbers Mainz 692 (T I D 5) and Mainz 701 (T I D 4). These two fragments belong to chapter 21 of a compiled manuscript in Old Uyghur containing texts from

* Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, uguruzunkaya@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4534-9305

** Arş. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, tumerkarayak@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2322-9663 Gönderim Tarihi: 14.09.2019/Kabul Tarihi: 13.10.2019

the Chinese Faxiang school. This chapter of the manuscript in question was identified by K. Kitsudō as a translation into Old Uyghur from a commentary to Xuanzang's *Cheng weishi lun* by Queiji. Mainz 692 (T I D 5), that is used in this study, contains a total of 72 lines, 36 on both sides. Mainz 701 (T I D 4) has 73 lines in total, 36 on recto and 37 on verso. This paper will begin with an introductory section on Xuanzang's *Cheng weishi lun*, in the following sections it will be presented the transcription and transliteration of Old Uyghur text, translation into Turkish, textual notes, and a glossary with analytical index. This work will be followed by the edition of other leaves related to this chapter in question.

Keywords: Old Uyghur, Buddhist canon, Xuanzang, *Cheng weishi lun*, Kuiji, *Cheng weishi lun shuji*

Giriş

Eski Uygurca, Budist kanona ve Budizmin muhtelif ekollerine ait birçok metnin tercümesini ihtiva etmektedir. Budizmin temelde Therāvāda ve Mahāyāna olmak üzere iki felsefi düşünce sistemi mevcuttur. Budist Mahāyāna görüşünden Mādhyamaka ve Yogācāra adında iki ekol gelişmiştir. Asaṅga ve Vasubandhu tarafından kurulmuş olan Yogācāra Budist düşüncesi ise eski ve yeni Yogācāra geleneği olmak üzere esasen iki alt gruba ayrılır (Lee 2017: 41). Umumiyetle yeni Yogācāra geleneği ile Faxiang ekolü kast edilmektedir (Lee 2017: 41) ve bu ekol mensupları tarafından *Weishi* (唯識) ‘salt bilinç’ olarak adlandırılır. Çinli mütercim, keşiş ve Budist hacı Xuanzang’ın (玄奘) 629-645 yılları arasındaki Budizmin dinî merkezlerine olan yolculuğu bu ekolün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Xuanzang (602-664), Faxiang ekolünün öğretiyeye ilişkin nazariyelerini içeren *Cheng weishi lun* (成唯識論) adlı eserini Vasubandhu’nun *Triṃśikāśī* ‘Otuz Dize’ ve bu eser üzerine yazılmış on tefsir temelinde kaleme almıştır.¹ Xuanzang’ın baş müridi, Faxiang ekolünün (法相宗 *Faxiang zong*) kurucusu ve ilk patriği Kuiji (窺基) (632-682), Xuanzang aracılığıyla bir silsilenin hakiki halefi olarak kendi iddiasını desteklemek maksadıyla, 6. yy. Hint Yogācāra müdafisi Dharmapāla’nın (Hufa護法) her durumda geçerli olan görüşüyle, *Cheng weishi lun*’un tam olarak on Hint yorumuna dayandığını iddia eder (Makeham 2014: 8). Ayrıca Kuiji bu esere biri *Cheng weishi lun shuji* (成唯識論述記) (*Taishō* no. 1830, c. 43, 229a-606c) olmak üzere üç tefsir yazmıştır.² Kuiji’nin *Cheng weishi lun shuji* adlı tefsiri Xuanzang’ın rehberliğinde hazırlandığından (Williams 2003: 817a) ve birçok noktada *Cheng weishi lun*’a kritik açıklamalar sağlaması bakımından önemlidir (Makeham 2014: 8). *Cheng weishi lun* yapısı itibarıyla iki ana kısma ayrılır: Vasubandhu’nun *Triṃśikāśī*’nin tercümesi ve *Triṃśikāśī*’ya yazılan on tefsirin Xuanzang tarafından yapılan özeti (Williams 2003: 816b); ancak Xuanzang’ın felsefi tutumunun izahını sunan *Cheng weishi lun* esasen on beş bölümden oluşur. Bunlar sırasıyla (1) benliğe bağlılık ve öğretilere bağlılık, (2) bilincin evrimi, (3) depo bilinç, (4) *manalar*, (5) algı bilincinin altı türü, (6) birlik ve sekiz bilincin farkı, (7) salt bilinç, (8) nedensellik, (9) doğum, ölüm ve üç

1 *Cheng weishi lun* 1928 yılında Louis de la Vallée Poussin tarafından Fransızcaya ve 1999 yılında da Francis H. Cook tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

2 Tang döneminde bu eser üzerine yazılmış üç önemli tefsir için bkz. Makeham 2014: 11, 21. dipnot. Kuiji’nin tefsirleri için bkz. Williams 2003: 816b.

yaradılış kudreti, (10) üç doğa, (11) kutsal yol, (12) *nirvāna*, (13) bodhi, (14) öğreti bedeni ve (15) sonuç (krş. Cook 1999: 7-370).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan şimdiye kadar neşredilmemiş iki fragman, bugün Berlin Turfan Koleksiyonu'nda korunan Çin Faxiang ekolüne ilişkin metinleri ihtiva eden derleme biçiminde en az 30 bölümden (Özertural 2012: 14) oluşan bir yazmanın 21. bölümünün 14. ve 15. yapraklarını oluşturmaktadır. Bu yazmaya ilişkin fragmanların bir kısmının ayrıntılı kataloğunu hazırlayan Özertural (2012: 207-257, Katalog no. 248-305), Kitsudō'nun 2009 tarihli ancak yayımlanmamış "A Preliminary Report on the Study of the so-called Uigur Lehrtext: Chapter 20 and 21" başlıklı çalışmasında mevzubahis bölümün hangi metne ait olduğunu tespit edildiğini belirtir. Buna göre Kitsudō 21. bölümün Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserinin Queiji tarafından yazılmış bir tefsirinin Eski Uyurcaya tercümesi olduğunu (Özertural 2012: 14) ifade eder.

Araştırma tarihçesi dikkate alındığında 21. bölüme yani Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserinin tefsirine ilişkin ilk metin neşri Berlin Turfan Koleksiyonu'nda mevcut olan dört fragmanla W. Scharlipp tarafından 1986 tarihli "Fragmente eines uigurischen Kommentars zur *Triṃśikāvijñaptimātratāsiddhi* des Vasubandhu" yazısında yapılmıştır. Scharlipp 21. bölümün 5. yaprağını (?) (Mainz 850), 7. yaprağını (Mainz 852), 8. yaprağını (Mainz 839) ve 9. yaprağını (Mainz 820) neşretmiştir (ayrıca krş. Özertural 2012). Scharlipp'in bu neşri toplam 123 Eski Uyurca satırdan oluşur. Bu çalışmada metnin Almancaya çevirisi, notları ve analitik dizini yer alır. Ayrıca ilgili fragmanların tıpkıbasımlarına da yer verilmiştir. Scharlipp yazısında bu metne ilişkin başka fragmanların varlığından da haberdar eder (1986: 123, 3. dipnot) ve bu yazıda kullanılan Mainz 701 (T I D 4) arka yüzünde yer alan 9.-23. satırların yazı çevirisini Budizme ilişkin bir kavramın açıklanması maksadıyla yapar (1986: 133, 83. not).

Bu çalışmada kullanılan Mainz 692 (T I D 5) arşiv numaralı fragman her iki yüzünde 36 olmak üzere toplam 72 satır ihtiva eder. Mainz 701 (T I D 4) ise ön yüzünde 36 arka yüzünde 37 olmak üzere toplam 73 satır bulunmaktadır. Mainz 692 (T I D 5) *bir otuzunç ülüş tört y(e)g(i)rmi* ibaresiyle mevcut metnin 21. bölümünün 14. yaprağını ve Mainz 701 (T I D 4) de *bir otuzunç ülüş beş y(e)g(i)rmi* ibaresiyle mevcut metnin 15. yaprağını oluşturduğunu gösterir.³

1. Eski Uyurca Metnin Yazı Çevirimi ve Harf Çevirimi

Çalışmanın bu kısmında Klaus Röhrborn'un *Uigurisches Wörterbuch*'unda belirlediği yazı çevirimi ve harf çevirimi usulü takip edilmiştir (Röhrborn 1977-1998: 9-10 ve 13-14; Röhrborn 2010: XXXIII-XXXV).

3 Bu yazıda yalnızca bu Eski Uyurca metnin 14. ve 15. yapraklarının neşri yapılmakla yetinilmiştir; ancak bu çalışma metne ilişkin tespit edilebilen diğer fragmanların neşriyle devam edecektir.

Mainz 692 (T I D 5) recto

- (001) 1 karşı adınsıg bolmış bolmaz mu ,, bo ...
q'rsy ''dynsyq pwlmyş pwl'm'z mw ,, pw yw ...
- (002) 2 nätägin ukguluk ol tesär ,,
n't'kyn 'wq'qw lwq 'wl tys'r ,, m
- (003) 3 ... inçä ukmiş k(ä)rgäk ,, k(a)ltı bo çın
yn 'ynç' 'wqmyş krk'k ,, q'ly pw çyn
- (004) 4 kertü bilgä bilig iki törlüg bolur ,, ,,
kyrtw pylk' pylyk 'yky twyrlwk pwlwr ,, ,,
- (005) 5 bir akıglıg ,, ikinti akıgsız ,, tavrınamak
pyr ''qyqlyq ,, 'ykynty ''qyqsyz ,, t'vr'nm'q
- (006) 6 tuşda ärkän akıglıg bolur ,, kaçan tüz tüp
twş d' 'rk'n ''qyqlyq pwlwr ,, q'ç'n twyz twyp
- (007) 7 bilgä bilig basakı bilgä bilig oron-
pylk' pylyk p's'qy pylk' pylyk 'wrwn
- (008) 8 iña tägsär ,, ötrü anta akıgsız bolur ,,
ynk' t'ks'r ,, 'wytrw ''nt' ''qyqsyz pwlwr ,,
- (009) 9 yüg şastirta onunç ärgükä
ywwk ş'styrt' @ 'wnwnç 'rkwk'
- (010) 10 tägmiş bodis(a)t(a)vlar tugmaksız nom
t'kmyş pwdystv @ l'r twqm 'qsyz nwm
- (011) 11 tapl(a)gıña tägmäk üzä
t'plq ynk' @ t'km'k 'wyz '
- (012) 12 bilgä biligläri ärtinü
pylk' pylyk @ l'ry 'rtynkw
- (013) 13 arıg süzök bolur tep temäki
''ryq swyz wk @ pwlwr typ tym'k y
- (014) 14 ärsär ,, çın kertü bilgä bilignıñ akıgsız-
'rs'r ,, çyn kyrtw pylk' pylyk nynk ''qyqsyz
- (015) 15 in tutup antag temiş ol ,, amtı munta
yn twtwp ''nt'q tymyş 'wl ,, 'mty mwnt'
- (016) 16 tavrınamak tuş içintäki köñül tözin
t'vr'nm'q twş 'yçynt'ky kwnkwl twyz yn
- (017) 17 yinçürmäkdä istämäkdä tiläki istäki
yynçwrm'kd' 'yst'm'kd' tyl'ky 'yst'ky
- (018) 18 takı bogmaduk amrılmaduk üçün yänä
t'qy pwqm'dwq ''mrylm'dwq 'wyçwn y'n'
- (019) 19 ol nom tözin yinçürdäci istädäci bilgä
'wl nwm twyz yn yynçwrd'çy 'yst'd'çy pylk'
- (020) 20 bilig ymä tüz tüp basakı bilgä bilig
pylyk ym' twyz twyp p's'qy pylk' pylyk
- (021) 21 ärmäz üçün ,, anın akıglıgın tutup
'rm'z 'wyçwn ,, ''nyn ''qyq lyqyn twtwp

- (022) 22 antag t[emi]ş ol kim bo bilgä bilig
”nt’q t//ş ’wl kym pw pylk’ pylyk k
- (023) 23 tutuldaçı atl(i)g atda
twtwld’çy ”tlq ”t d’ ’y... ..
- (024) 24 törlüg nomlarnıñ yokın
twyrlwk nwm l’r nynk ywqyn
- (025) 25 takı tapl(a)maz han yinçür[ü]
t’qy t’plm’z q’n yynçwr/
- (026) 26 atanur ,, kaçan adakda
”t’nwr ,, q’ç’n ”d’q d’
- (027) 27 yok kurug ol tep tapl(a)t... ..
ywq qwrwq ’wl typ t’plt... ..
- (028) 28 anta çın kertü bilgä
”nt’ çyn kyrtw pylk’
- (029) 29 anı üçün bo yinçürü sakı[nmak] [çın]
”ny ’wyçwn pw yynçwrw s’qy/// ///
- (030) 30 kertü bilgä biligli
kyrtw pylk’ pylyk ly ’yş
- (031) 31 lıg kılğalı ,, kim bolar
lyq qylq’ly ,, kym pwl’r q’
- (032) 32 at yörüg töz adırt... ..
”t ywrwk twyz ”dyrt... ..
- (033) 33 törlüg tutuldaçı atl[(i)g]
twyrlwk twtwld’çy ”t//
- (034) 34 yörügli ikigüni
ywrwk ly ’ykykwny
- (035) 35 körürlär ,, kavşurup
kwyrwr l’r ,, q’vşwrwp... ..
- (036) 36 tözli adırtlı
twyz ly ”dyrt ly

Mainz 692 (T I D 5) verso

- bir otuzunç ülüş tört y(e)g(i)rmi ,,
pyr ’wtwz wnç ’wylwş twyrt ykrmy ,,
- (037) 1 [tö]zlüg ärdökin bilirlär ,, adıra körmäk-
///z lwk ’rdwkyn pylr l’r ,, ”dyr’ kwyrw’k
- (038) 2 läri üzä atnıñ yörügnüñ äñäyü
l’ry ’wyz ’ ”t nynk ywrwk nwnk ”nk’yw
- (039) 3 äñäyü yokın kurugin bilirlär ,, nätägin
”nk’yw ywqyn qwrwqyn pylr l’r ,, n’t’kyn
- (040) 4 bilirlär tesär ,, k(a)ltı etiglig nomnuñ
pylyr l’r tys’r ,, qlyt’ ytyklyk nwm nwnk

- (041) 5 ilki tözintä atı yok ,, at içintä
'ylky twyz ynt' ''ty ywq ,, ''ty 'yçynt'
- (042) 6 yörügi yok ,, çın kertü üzä tutsar öz
ywrwky ywq ,, çyn kyrtw 'wyz ' twts'r 'wyz
- (043) 7 tözi ymä yok ,, adırtınıñ barı k(ä)ntü
twyz y ym' ywq ,, ''dyrty nynk p'ry kntw
- (044) 8 kanta bar bultukgay ,, t(ä)k adınlar tayakı
q'nt' p'r pwlwtwq'q'y ,, tk ''dyn l'r t'y'qy
- (045) 9 üzä bar ärürlär ,, bar ärsär ymä
'wyz ' p'r 'rwr l'r ,, ® p'r 'rs'r ym'
- (046) 10 inçip yänä içtin sıñarkı
'ynçyp y'n' ® 'yçtyn synk'rqy
- (047) 11 biliglärdä öñi bar ärmäz
pylyk l'r d' ® 'wynky p'r 'rm'z
- (048) 12 anı üçün bo kamag etig-
'ny 'wyçwn ® pw q'm'q 'ytyk
- (049) 13 lig nomlarınıñ igid äzüg köñülkä
lyk nwm l'r nynk 'ykyd 'z wk kwnkw l'k'
- (050) 14 adkak bolmakınta adınlar tayakıña
'dq'q pwlw'qynt' ''dyn l'r t'y'qynk'
- (051) 15 turdaçı töznüñ kirligi yok tetir ,, ,,
twrd'çy twyz nwnk kyrlyky ywq tytyr ,, ,,
- (052) 16 kirsizi yänä yok ärmäz ,, birök anı ymä
kyrsyz y y'n' ywq 'rm'z ,, pyrwk ''ny ym'
- (053) 17 yok tep körsär ,, ötrü ol köñül tätrü köñül
ywq typ kwyr's'r ,, ''wytrw 'wl kwnkw l't'rw kwnkw l'
- (054) 18 tetir ,, näñ inçip köni oñaru köñül ärmäz ,,
tytyr ,, n'nk 'ynçyp kwyny 'wnk'rw kwnkw l'rm'z ,,
- (055) 19 adınlar tayakıña etiglig nomlarınıñ
'dyn l'r t'y'qynk' 'ytyklyk nwm l'r nynk
- (056) 20 turmakı tugmakı bar ärür ,, t(ä)k anı akıglıg
twrm'qy twqm'qy p'r 'rwr ,, tk ''ny ''qyqlyq
- (057) 21 etigligi [ü]zä yok körgülük ol ,, akıg-
'ytyklyky /wyz ' ywq kwyrkw l'wk 'wl ,, ''qyq
- (058) 22 [lıg] etigligin yok körgülük ärmäz ,, antag
/// 'ytyklykyn ywq kwyrkw l'wk 'rm'z ,, ''nt'q
- (059) 23 yörüglig (oku: yörüglüg) nä üçün öñi
... .. ywrwk ly k n' 'wyçwn 'wynky
- (060) 24 köürülär tep tesär ,, atlı
... .. kwyrwr l'r typ tys'r ,, ''t ly
- (061) 25 b(ä)lgüläri öñi⁴ üçün anın
... .. nk plkw l'ry 'wynky 'wyçwn ''nyn

4 Sözcük satırın üstüne yazılmıştır.

- (062) 26 ... [kör]ürlär ,, b(ä)lgüläri öñisi
... ///wr l'r ,, plkw l'ry 'wynkysy
- (063) 27 [ä]rsär äñäyü at tözlüg
... .. /rs'r ''nk'yw ''t twyz lwk
- (064) 28 [kor]kınıç kılınıç bilig
... .. ///qynç qylync pylyk
- (065) 29 ... [be]şägünün b(ä)lgüläri yänä
... //ş'kw nwnk plkw l'ry y'n'
- (066) 30 tetir ,, yerig ärsär
... .. y'ky tytyr ,, yyryk 'rs'r
- (067) 31 üçägü üzä ukultaçı
... .. 'wyç'kw 'wyz ' 'wqwt'çy
- (068) 32 ukuşlar ärtür ,, bo üç
... .. 'wqwş l'r 'rwr ,, pw 'wyç
- (069) 33 b(ä)lgüläri ymä barça
... .. plkw l'ry ym' p'rç'
- (070) 34 [a]şnukı atlı
... .. //şnwqy ''t ly
- (071) 35 b(ä)lgüläri öñi yänä⁵ üçün
... .. plkw l'ry 'wynky y'n' 'wyçwn
- (072) 36 adıra körürlär ,,
... .. ky ''dyr' kwyrwr l'r ,,

Mainz 701 (T I D 4) recto

- (073) 1 tözli adırtlı ikigüni näg(ü)lük kavş[ur-]
twyz ly ''dyrt ly 'ykykwny n'klwk q'vş//
- (074) 2 up körürlär tep tesär ,, kim bo atlı yör[üg-]
wp kwyrwr l'r typ tys'r ,, kym pw ''t ly ywr//
- (075) 3 li ikigü b(ä)lgü/äri üzä öñi öñi
ly 'ykykw plkw l'ry 'wyz ' 'wynky 'wynky
- (076) 4 ärsärlär ymä ,, inçip yänä töz üzä
'rs'r l'r ym' ,, 'ynçyp y'n' twyz 'wyz '
- (077) 5 adırt üzä öñi ärmäzlär bir tetir ,,
''dyrt 'wyz ' 'wynky 'rm'z l'r pyr tytyr ,,
- (078) 6 töz üzä biri nägül tesär ,, ikigü barça
twyz 'wyz ' pyry n'kwl tys'r ,, 'ykykw p'rç'
- (079) 7 bir tözlüg üçün anın tözläri bir
pyr twyz lwk 'wyçwn ''nyn twyz l'ry pyr
- (080) 8 tetir ,, adırtı üzä biri nägül tesär ,,
tytyr ,, ''dyrty 'wyz ' pyry n'kwl tys'r ,,
- (081) 9 ikigü barça bir tæg ürlük-
'ykykw p'rç' ® pyr t'k 'wyrllwk

5 <öñi yänä> ibaresi satırın üstüne yazılmıştır.

- (082) 10 süz ämgäk kurugmasız
swz 'mk'k ® q̄wrwq m'syz
- (083) 11 üçün „ anın adırtları
'wyçwn „ 'nyn ® 'dyrt l'ry
- (084) 12 üzä ymä bir tetir „ bo
'wyz 'ym' ® pyr tytyr „ pw
- (085) 13 muntag ugurun anın bodis(a)t(a)v-
mwnt'q 'wqwryn ® 'nyn pdydstv
- (086) 14 lar atlı yörügli ikigüni öñi
l'r 't ly ywrwk ly 'ykykwny 'wynky y
- (087) 15 öñi adıra körürlär „ tözli adırt-
'wynky 'dyr' kwyrwr l'r „ twyz ly 'dyrt
- (088) 16 lı ikigüni birgärü kavşurup körürlär „
ly 'ykykwny pyrkw'rw q̄'vşwrwp kwyrwr l'r „
- (089) 17 ap ymä öñi öñi adıra körtük-
'p ym' 'wynky 'wynky 'dyr' kwyrwtwk
- (090) 18 lärintä „ ap ymä birgärü kavşurup
l'rynt' „ 'p ym' pyrkw'rw q̄'vşwrwp
- (091) 19 kördüklärintä „ aşnuça tört tör-
kwyrdwk l'rynt' „ 'şnw ç' twyrt twyr
- (092) 20 lüg yinçürü sakınmaklar üzä yalnız
lwk yynçwrw s'q̄ynm'q̄ l'r 'wyz 'y'lnkwz
- (093) 21 tört törlüg tutuldaçı atl(1)g nomlar-
twyrt twyrlwk twtwld'çy 'tlq nwm l'r
- (094) 22 nıñ tözin yok körüp „ inçip tutdaçı
nynk twyz yn ywq̄ kwyrwp „ 'ynçyp twtd'çy
- (095) 23 atl(1)g biliglärniñ işin [küdügin]
'tlq pylyk l'r nynk 'yşyn //
- (096) 24 yok körü umazlar „ antada
ywq̄ kwyrw 'wm'z l'r „ 'nt'd'
- (097) 25 törlüg çın kertü bil[gä]
twyrlwk çyn kyrtw pyl//
- (098) 26 öñrä körgüçi
'wynkr' kwyrkwçy twt
- (099) 27 törlüg nomlarnıñ
twyrlwk nwm l'r nynk
- (100) 28 tapl(a)p „ ötrü yänä
t'plp „ 'wytrw y'n' tw
- (101) 29 ... işin küdügin
l'r nynk 'yşyn kwyrdwkyn
- (102) 30 bo kamag biliglärniñ[yelvi]
pw q̄'m'q̄ pylyk l'r nynk t //
- (103) 31 kömän täg körürlär „
kwym'n t'k kwyrwr l'r „

- (104) 32 ötrü adınlar tay[akıña]
'wytrw "dyn l'r t'y/////
- (105) 33 ... alkunı adırt
d' "lqwny "dyrt
- (106) 34 töz yokın bilip ,,
twyz ywqyn pylyp ,,
- (107) 35 yok kurug tözin
ywq qwrwq twyz yn
- (108) 36 bütmiş kertü tö[z]
pwytmyş kyrtw twy/

Mainz 701 (T I D 4) verso

- bir otuzunç ülüş beş y(e)g(i)rmi
pyr 'wtwz wnç 'wylwş pyş ykrmy
- (109) 1 kirsärlär ymä bo tavrannak tuşda ärkän
kys'r l'r ym' pw t'vr'nm'q twş d' 'rk'n
- (110) 2 üç törlüg tözläriğ ogşatisınça
'wyç twyrlwk twyz l'ryk 'wqş'tysynç'
- (111) 3 bilirlär ,, çin kertü tözinçä bilmäzlä ,
pylyr l'r ,, çyn kyrtw twyz ynç' pylm'z l'r ,,
- (112) 4 anta yänä bodis(a)t(a)vlar tört törlüg
"nt' y'n' pdystv l'r twyrt twyrlwk
- (113) 5 yinçürü sakınmaklarka tayaklığın
yynçwrv s'qynm'q l'r q' t'y' qlyqyn
- (114) 6 isimäkli töpöli üzä ötrü tutdaçı
'ysym'kly twypwly 'wyz ' 'wytrw twtd'çy
- (115) 7 atl(ı)g biliglärkä tayanıp ,, tutuldaçı
"tlq pylyk l'r k' t'y'nyp ,, twtwld'çy y
- (116) 8 atl(ı)g tört törlüg nomlarını yokın
"tlq twyrt twyrlwk nwm l'r nynk ywqyn
- (117) 9 kurugin körürlär ,, kaçan adakdaki
qwrwqyn kwyrwr l'r ,, q'ç'n "d'q d'qy y
- (118) 10 tapl(a)gıg öritdükdä
t'plq yq ① 'wrytdwkd'
- (119) 11 ötrü anta temin tutul-
'wytrw "nt' ① tymyn twtwl-
- (120) 12 daçı atl(ı)g nomlarını
d'çy "tlq ① nwm l'r nynk
- (121) 13 yokın kurugin taplayurlar ,,
ywqyn qwrwq ① yn t'pl'ywr l'r ,,
- (122) 14 kaçan birök bodis(a)t(a)vlar ortonkı tapl(a)g-
q'ç'n pyrwk pdystv l'r 'wrtwnqy t'plq
- (123) 15 ig öritsärlär ,, ötrü anta tört
yq 'wryts'r l'r ,, 'wytrw "nt' twyrt

- (124) 16 törlüg çın kertü bilgä biliglärkä
twyrlwk çyn kyrtw pylk' pylyk l'r k'
- (125) 17 tayaklığın tutdaçı atl(i)g biliglärniñ
t'y'qlyqyn twtd'çy ''tlq pylyk l'r nynk
- (126) 18 işin küdügin ymä ,, k(a)ltı ol tutulda-
'yšyn kwydwkyn ym' ,, qłty 'wl twtwld'
- (127) 19 çı atl(i)g nomlar täg ök yok kurug körür-
çy ''tlq nwm l'r t'k 'wk ywq qwrwq kwyrwr
- (128) 20 lâr ,, kaçan baştınkı tapl(a)gıg öritdükdä
l'r ,, q'ç'n p'ştyñqy t'plqyq 'wryrdwkd'
- (129) 21 temin ök anta kim ol tutdaçı atl(i)g bilig-
tymyn 'wk ''nt' kym 'wl twtd'çy ''tlq pylyk
- (130) 22 lärniñ işin küdügin yok kurug ol tep
l'r nynk 'yšyn kwydwkyn ywq qwrwq 'wl typ
- (131) 23 näçädä birök bodis(a)t(a)vlar yinçürü
... .. n'ç'd' pyrwk pdwystv l'r yynçwrv
- (132) 24 öritsärlär ,, ötrü
... .. mwq 'wryts'r l'r ,, 'wytrw
- (133) 25 ,, ap ymä tutuldaçığ
... .. .q ,, ''p ym' twtwld'çyq
- (134) 26 [y]ok kurug ol tep tapl(a)yur
... .. /wq qwrwq 'wl typ t'plywr
- (135) 27 üçünç tört törlüg
... .. r 'wyçwnç twyrt twyrlwk
- (136) 28 [üz]ä bışrunguluk umun-
... .. /// 'pyşrnqwlwq 'wmwn
- (137) 29 y ,, ,, törtünç bo ok
... .. y ,, ,, twyrtwnç pw 'wq
- (138) 30 [ä]dgü yiltızlarınıñ äñäyü
... .. /dkw yltyz l'r nynk ''nk'yw
- (139) 31 tuta adırtlamakı
... .. twt' ''dyrtl'm'q' y
- (140) 32 amti munta sezik
... .. 'mty mwnt' syz yk
- (141) 33 bo tört törlüg
... .. pw twyrt twyrlwk
- (142) 34 [b]ışrunguluk nomi
... .. /yşrnqwlwq nwmy
- (143) 35 sakınmaklar tört
... .. s'qynm'q' l'r twyrt
- (144) 36 biliglär ärsär
... .. pylyk l'r 'rs'r
- (145) 37 yinçürü sakınçaçı
... .. yynçwrv s'qynt'çy

2. Eski Uygurca Metnin Çevirisi

Mainz 692 (T I D 5) (recto)

(1) zıt, ayrı olmuş olmaz mı? Bu (2) nasıl anlaşılacaktır denirse, ... (3) ... şöyle anlamalı: Öyle ki bu hakiki₂ (4) bilgelik iki türlü olur: (5) Bir akıntılı (Skt. *āsrava*), ikincisi akıntısız. Gayret (6) safhasında (Skt. *prayogāvasthā*) iken akıntılı (Skt. *āsrava*) olur. Ne zaman ki tam şu andaki (7) bilgelik sonraki bilgelik mevkesine (8) ulaşsa, ondan sonra akıntısız olur. (9) Üst *śāstrada* onuncu kata (10) ulaşmış Bodhisattvalar husule gelmeyen öğreti (11) icazetine (Skt. *anutpattikadharmakṣānti*) ulaşmakla (12) bilgelikleri son derece (13) temiz₂ olur diye denmesi (14) ise, hakiki₂ bilgeliliğin akıntısızını (15) tutup böylece söylemiştir. Şimdi burada (16) gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*) içindeki bilinç esasını (17) arzu etmede₂ dileği₂ (18) de ortadan kaldırmadığı için yine (19) o öğreti esasını arzu edecek₂ bilgelik (20) de tam şu andaki (ve) sonraki bilgelik (21) olmadığı için, bu sebeple akıntılısını tutup (22) bunun gibi söylemiştir. Öyle ki bu bilgelik (23) tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı adda ... (24) türlü öğretilerin yokluğunu ... (25) ve tasdiklemez. Han önünde eğilerek ... (26) adlandırılır. Ne zaman ki aşağı mevkide ... (27) boşluktur₂ diye ... (28) Orada hakiki₂ bilge(lik) ... (29) onun için bu saygıyla düşünme ... (30) hakiki₂ bilgelik ve ... (31) ... yapmak için, öyle ki bunlar ... (32) ad (ve) yorum esas ve öz ... (33) türlü tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı ... (34) ve yorum ikisi birlikte ... (35) görürler, bir araya getirip ... (36) esas ve öz ...

Mainz 692 (T I D 5) (verso)

[21. bölüm 14. (yaprak)] (1) esaslı olduğunu bilirler. Farkını ayırarak anlamaları (2) ile adın ve yorumun özelliklerle₂ (3) boşluğunu₂ bilirler. Nasıl (4) bilirler denirse, öyle ki donatılmış öğretinin (5) ilki esasında adı yok, ad içinde (6) yorumu yok. Hakikat₂ ile tutsa kendi (7) esası da yok. Özünün mevcudiyeti kendi (8) nerede mevcut bulunacaktır? Yalnız bundan başka desteği (9) dolayısıyla mevcutturlar. Mevcut iseler de (10) yine böylece iç taraftaki (11) bilgilerden başka mevcut değildir. (12) Onun için bu bütün donatılmış (13) öğretilerin yanıltıcı₂ bilince (14) bilinç objesi olmasında bundan başka desteklerine (15) oluşacak esasın (Skt. *paratantrasvabhāva*) kırı yoktur. (16) Kirsizi de yok değildir. Fakat onu da (17) yok diyerek anlasa, sonra o bilinç doğru bilinçtir. (18) Hiç böylece doğru₂ bilinç değildir. (19) Bundan başka desteklerine donatılmış öğretilerin (20) oluşması husule gelmesi mevcuttur. Yalnız onu akıntılı (21) donatılmış ile yok (olarak) anlayacaktır. Akıntı[lı] (22) donatılmışını yok (olarak) anlamayacaktır. Bunun gibi (23) ... yorumlu ne için başka (24) ... anlarlar denirse, ad ve (25) ... alametleri başka, onun için (26) ... anlarlar. Alametleri başkası (27) ... ise, bilhassa ad esaslı (28) ... korkunç amel, bilgi (29) ... beşinin alametleri yine (30) ... -dir. Yeri ise (31) ... üçü birlikte bilinecek (32) ... anlayışlardır. Bu üç (33) ... alametleri de bütün (34) ... önceki ad ve (35) ... alametleri başka yine <onun> için (36) ... farkını ayırarak anlarlar.

Mainz 701 (T I D 4) (recto)

(1) esas ve öz ikisi birlikte nasıl bir araya getirip (2) anlarlar denirse, öyle ki o ad ve yorum (3) ikisi birlikte alametleriyle başka başka (4) olsalar da, yine böyle esas

ile (5) öz ile ayrı değillerdir, birdir. (6) Esas ile bir(liğ) nasıldır denirse, ikisi birlikte bütün (7) bir esaslı olduğundan esasları (8) birdir. Özü ile bir(liğ) nasıldır denirse, (9) ikisi birlikte bütün bir gibi geçici (10) sıkıntı hakikatsiz olduğu (11) için, bu sebepten özleri (12) ile de birdir. Bu (13) böyle gerekçeyle bundan dolayı Bodhisattvalar (14) ad ve yorum ikisi birlikte başka (15) başka farkını ayırt ederek anlarlar. Esas ve öz (16) ikisini bir araya getirip anlarlar. (17) Yahut da başka başka farkını ayırt ederek anladıklarında (18) yahut da birlikte bir araya getirip (19) anladıklarında, önceki gibi dört tür (20) saygıyla düşünmeler ile yalnız (21) dört tür tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı öğretilerin (22) esasını yok (olarak) anlayıp, böylece tutacak (Skt. *grāhaka*) (23) adlı bilgilerin işini₂ (24) yok (olarak) anlayamazlar. Bundan sonra (25) türlü hakiki₂ bilgelik) (26) daha önceden görecek (27) türlü öğretilerin (28) varsayıp, sonra yine (29) ... işini₂ (30) bu bütün bilgilerin (31) büyü₂ gibi anlarlar. (32) Sonra başka desteğine (33) ... hepsini öz (34) esas yok (olarak) bilip (35) boşluk₂ esasını (36) tamamlamış hakiki esas

Mainz 701 (T I D 4) (verso)

[21. bölüm 15. (yaprak)] (1) girseler de bu gayret safhasında (Skt. *prayogāvasthā*) iken (2) üç tür esasları benzerince (3) bilirler, hakiki₂ esasınca bilmezler. (4) Ondan sonra yine Bodhisattvalar dört tür (5) saygıyla düşünmelere yerleşmiş (6) sıcaklık (Skt. *uṣmagata*) ve tepe (Skt. *mūrdhānaḥ*) ile sonra tutacak (Skt. *grāhaka*) (7) adlı bilgilere dayanıp tutulacak (Skt. *grāhya*) (8) adlı dört tür öğretilerin boşluęunu₂ (9) anlarlar. Ne zaman (Bodhisattvalar) baştaki (10) icazeti (Skt. *kṣānti*) gerçekleştirdiğinde, (11) ondan sonra hemen tutulacak (Skt. *grāhya*) (12) adlı öğretilerin (13) boşluęunu₂ kabul ederler. (14) Fakat ne zaman Bodhisattvalar ortanca icazeti (Skt. *kṣānti*) (15) gerçekleştirseler, ondan sonra dört (16) tür hakiki₂ bilgeliklere (Skt. *yathābhūtaparijñāna*) (17) yerleşmiş tutacak (Skt. *grāhaka*) adlı bilgilerin (18) işini₂ de, öyle ki o tutulacak (Skt. *grāhya*) (19) adlı öğretiler gibi de boşluk₂ (olarak) görürler. (20) Ne zaman en sondaki icazeti (Skt. *kṣānti*) gerçekleştirdiğinde, (21) hemen orada o tutacak (Skt. *grāhaka*) adlı bilgilerin (22) işini₂ de boşluk₂ diyerek (23) şayet o zaman Bodhisattvalar saygıyla (24) gerçekleştirseler, sonra (25) yahut da tutulacağı (26) boşluk₂ diye kabul edilir. (27) Üçüncü: Dört tür (28) ile eğitmek için ... (29) Dördüncü: Bu da (30) iyi esasların (Skt. *kuśalamūla*) bilhassa (31) tutarak ayırt etmesi (32) şimdi burada şüphe (33) bu dört tür (34) talim edilecek öğretiyi (35) düşünmeler dört (36) bilgiler ise, (37) saygıyla düşünecek

3. Metne İlişkin Notlar

(003-004) çın kertü bilgä bilig: Bu ifade Çin. 正智 *zhengzhi* ‘hakiki bilgelik’ (krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 565a24; DDB; Hirakawa 1997: 686a) ve Skt. *samyag-jñāna* ‘hakiki bilgi’ (Monier-Williams 1899: 1181c) karşılığındadır.

(005) akılgı: Bu ifade Skt. *āsrava* ve *sāsrava* ‘geçici, hareketli’ karşılığındadır (Röhrborn 2015: 78-79; Clauson 1972: 83b). Skt. *āsrava* ve *sāsrava*’nın (DDB; krş.

Monier-Williams 1899: 162a; Edgerton 1953: 111b) Çin. karşılığı 有漏 *youluo*'dur (*Taishō* no. 1830, c. 43, 565a28; krş. Hirakawa 1997: 632b; JEBD 1979: 326a; DDB).

(005) akıgsız: Bu ifade Skt. *anāsrava* 'durağan, kalıcı' karşılığındadır (krş. Röhrborn 2015: 79-80; Clauson 1972: 83b). Skt. *anāsrava* (Edgerton 1953: 111b) Çin. 無漏 (*Taishō* no. 1830, c. 43, 343b25; krş. Hirakawa 1997: 783a; JEBD 1979: 203a; DDB).

(009-010) onunç ärgükä tägmiş bodis(a)t(a)vlar: Bu ifade Çin. 十地菩薩 *shidi pusa* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 343a13) ve Skt. *daśa-bhūmi-sthā bodhi-sattvāḥ* 'onuncu aşama(daki) Bodhisattva' (DDB) karşılığındadır.

(010-012) tugmaksız nom tapl(a)gıña tägmäk üzä bilgä biligläri: Bu ifade Çin. 得無生法忍 *de wusheng faren* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 565a29) ve Skt. *anutpattika-dharma-kṣānti-lābha* karşılığındadır (DDB; Hirakawa 1997: 451a).

(012-013) ärtiñü arıg süzök: Bu ifade Çin. 極清淨 *ji qingjing* 'son derece temiz' (*Taishō* no. 1830, c. 43, 565a29) ve Skt. *viśuddhatva* karşılığındadır (DDB; Hirakawa 1997: 663b).

(016) köñül tözin: Bu ifade Çin. 心性 *xinxing* 'bilinç özü' (*Taishō* no. 1830, c. 43, 401b10) ve Skt. *citta-svabhāva* (Hirakawa 1997: 462; DDB) 'bilinç-özü' (Soothill ve Hodous 1937: 150a) karşılığındadır.

(0017) yinçürmäkdä istämäkdä: *yinçür- istä-* 'dilemek, istemek, arzu etmek' ikilemesi için bkz. Ölmez 2017: 305. Ayrıca krş. 19. satır.

(018) bogmaduk amrılmaduk: *bog- amrıl-* 'boğmak ve ortadan kaldırmak' ikilemesi için bkz. Ölmez 2017: 258.

(025) han: Bu okuma kesin değildir.

(032) at yörüg: Bu ifade Çin. 名義 *ming yi* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 566a29; G. 7940 5454) 'ad ve anlam, bir adın veya terimin anlamı' (Soothill ve Hodous 1937: 204a) karşılığındadır.

(032) töz adırt: Bu ifade Çin. 自性差別 *zixing chabie* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 566a29) karşılığındadır. Uyg. *töz* 'esas, kök' (Clauson 1972: 571a-b), Çin. 自性 *zixing* (Hirakawa 1997: 987a; DDB) ve Skt. *svabhāva*'ya (Monier-Williams 1899: 1276b; Edgerton 1953: 615b) denk gelir. Uyg. *adırt* 'fark; (bir nesnenin) özü' ise (Clauson 1972: 64b-65a; Röhrborn 2015: 31), Çin. 差別 *chabie* karşılığındadır.

(049) igid äzüg köñül: Bu ifade Çin. 染心 *ranxin* 'kirlenmiş gönül' (*Taishō* no. 1830, c. 43, 401b10) ve Skt. *kliṣṭa-citta* (DDB; Hirakawa 1997: 650b) karşılığındadır.

(050) adkak (< *adka-* 'tutmak, yakalamak' krş. Röhrborn 2010: 13 + *-k* 'bilinç objesi' krş. Clauson 1972: 47a; Röhrborn 2015: 37): Bu ifade Skt. *ālambana* karşılığındadır (Monier-Williams 1899: 153b; Edgerton 1953: 105b).

(092) tört törlüg yinçürü sakınmaklar: Bu ifade Çin. 四念住 *sinianzhu* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 563c21) ve Skt. *caturñāṃ smṛty-upasthānām* 'düşünceliliğin dört esası' (DDB; Soothill ve Hodous 1937: 175a; Hirakawa 1997: 280a) karşılığındadır.

(110) üç törlüg tözläri: Bu ifade Çin. 三有 *sanyou* (*Taishō* no. 1830, c. 43, 562c1) ve Skt. *trihava* 'varlığın üç durumu' karşılığındadır (DDB; Edgerton 1953: 258a; Soothill ve Hodous 1937: 68a; JEBD 1979: 256b; Hirakawa 1997: 22a).

(117) adakdaki: W. Scharlipp 117. satırda geçen *adək* ‘son’ ile 128. satırda geçen *baş* ‘baş’ sözcüklerinin bilinen anlamlarının tam tersi olarak kullanıldıklarını belirtir ve Uyg. metnin Almancaya tercümesinde *adək* sözcüğünü ‘baş’ ve *baş* sözcüğünü ise ‘son’ olarak çevirir. Böylesi bir tercümenin bağlamla uyuştuğunu ifade eder (1986: 133, 86. not).

4. Dizin ve Sözlük

- adək ‘aşağı mevki’ *kaçan a.+da ...* 26; *kaçan a.+daki* ‘(metinde:) baş(ta)’ 117
adın ‘bundan başka’ *a.+lar tayakıña* 55; *adək bolmakınta a.+lar* 50; *ötrü a.+lar tay[akıña]* 104; *t(ä)k a.+lar tayakı* 44
adınısıg ‘ayrı’ *karşı a. bolmış* 1
adır- ‘(farkını) ayırmak, ayırt etmek’ *a.-a körmäkläri* 37; *a.-a körtüklärintä* 89; *a.-a körürlär* 72, 87
adırt ‘fark; (bir nesnenin) özü’ *a. üzä öñi ärmäzlär* 77; *a.+ı üzä biri* 80; *a.+ınıñ barı* 43; *alkunı a. ...* 105; *anın a.+ları* 83; *at yörüğ töz a.* 32; *tözli a.+lı* 36, 73, 87
adırtlamak ‘ayırt etme’ *tuta a.+ı* 139
adkak ‘bilinç objesi’ *a. bolmakınta adınlar* 50
akıglıg, akıg[lıg] ‘akıntılı’ (~ Skt. *āsra*) *a. etıglıgı* 56; *a. etıglıgın* 57; *anın a.+ın tutup* 21; *bir a.* 5; *tavranmak tuşda ärkän a.* 6
akıgsız ‘akıntısız’ *anta a. bolur* 8; *çın kertü bilgä bilıgnıñ a.+ın* 14; *ikinti a.* 5
alku ‘hepsi’ *a.+nı adırt ...* 105
amrıl- ‘ortadan kaldırmak’ *bogmaduk a.-maduk* ‘ortadan kaldırmak,’ 18
amtı ‘şimdi’ *a. munta sezik* 140; *a. munta tavranmak tuş* 15
anı ‘onu’ *a. üçün* 29, 48; *birök a. ymä* 52; *t(ä)k a. akıglıg etıglıgı* 56
anın ‘bu sebepten, bundan dolayı’ *a. adırtları* 83; *a. akıglıgın tutup* 21; *a. bodis(a)t(a) vlar atlı yörügli* 85; *a. tözläri* 79; *öñi üçün a. [kör]ürlär* 61
anta ‘orada, ondan sonra’ *a. çın kertü bilgä ...* 28; *a. ötrü akıgsız bolur* 8; *a. yänä bodis(a)t(a)vlar* 112; *öritdükdä ötrü a. temin* 119; *ötrü a. tört törlüg* 123; *temin ök anta ol* 129
antada ‘bundan sonra’ *a. ...* 96
antag ‘böyle, bunun gibi’ *a. ...* 58; *a. temiş ol* 15, 22
ap ‘yahut’ *a. ymä birgärü* 90; *a. ymä öñi öñi* 89; *a. ymä tutuldaçıg* 133
arıg ‘temiz, saf’ *a. süzök* ‘temiz,’ 13
aşnuça ‘önceki gibi’ *a. tört törlüg yinçürü sakınmaklar* 91
aşnuku ‘önceki’ *a. atlı ...* 70
at ‘ad, isim’ *a. içintä yörügi* 41; *a. yörüğ töz* 32; *a.+ı yok* 41; *a.+lı* 60; *a.+lı yörügli* 74, 86; *a.+nıñ yörügnüñ äñäyü äñäyü yokın kurugın* 38; *[a]şnuku a.+lı* 70; *äñäyü a. tözlüg* 63; *tutuldaçı atlıg a.+da* 23
atan- ‘adlandırılmak’ *a.-ur* 26

- atl(i)g ‘adlı, isimli’ *tutdaçı a. biliglärkä* 115; *tutdaçı a. biliglärniñ işin küdügin* 95, 125, 129; *tutuldaçı a. ...* 33; *tutuldaçı a. atda* 23; *tutuldaçı a. nomlar tæg* 127; *tutuldaçı a. nomlarınñ tözin* 93; *tutuldaçı a. tört törlüg nomlarınñ yokın kurugin* 116, 120
- b(ä)lgü ‘alamet, işaret’ *b.+läri öñi üçün* 61; *b.+läri öñi yänä* 71; *b.+läri öñisi* 62; *b.+läri ymä barça* 69; *[be]şägünüy b.+läri* 65; *ikigü b.+läri üzä* 75
- bar ‘var, mevcut; mevcudiyet’ *b. ärsär ymä* 45; *adurtınıñ b.+ı* 43; *kanta b. bultukgay* 44; *öñi b. ärmäz* 47, 56; *tayaki üzä b. ärürlär* 45
- barça ‘bütün’ *b(ä)lgüläri ymä b.* 69; *ikigü b. bir tæg* 81; *ikigü b. bir tözlüg* 78
- basakı ‘sonraki’ *b. bilgä bilig ärmäz* 20; *b. bilgä bilig oronıya* 7
- baştıñkı ‘(metinde:) en sondaki’ *b. tapl(a)gıg örütdükä* 128
- [be]şägü* ‘beşi, beşi birlikte’ *b.+nüñ b(ä)lgüläri* 65
- bışrun-, *[b]ışrun-* ‘eğitmek, talim edilmek’ *b.-guluk nomu* 142; *b.-guluk umun-* 136
- bil- ‘bilmek, anlamak’ *çın kertü tözinçä b.-mäzlär* 111; *nätägin b.-irlär* 40; *ogşatsınça b.-irlär* 111; *töz yokın b.-ip* 106; *[töz]zlüg ärdökin b.-irlär* 37; *yokın kurugin b.-irlär* 39
- bilgä, bil[gä] ‘bilge, (bilig ile birlikte:) bilgelik’ *b. bilig ärmäz* 20; *b. bilig oronıya* 7; *b. bilig tutuldaçı atl(i)g atda* 22; *b. biligläri* 12; *çın kertü b.* 28; *çın kertü b.* 97; *çın kertü b. bilig* 4; *çın kertü b. biliglärkä* 124; *[çın] kertü b. biligli* 30; *çın kertü b. biligniñ akıgsızın* 14; *istädäçi b. bilig* 19; *tüz tüp b. bilig* 7
- bilig ‘bilgi, (bilge ile birlikte:) bilgelik’ *b.+lär ärsär* 144; *bilgä b. ärmäz* 20; *bilgä b. oronıya* 7; *bilgä b. tutuldaçı atl(i)g atda* 22; *bilgä b.+läri* 12; *çın kertü bilgä b.* 4; *çın kertü bilgä b.+lärkä* 124; *[çın] kertü bilgä b.+li* 30; *çın kertü bilgä b.+niñ akıgsızın* 14; *içtin sıñarkı b.+lärdä* 47; *istädäçi bilgä b.* 20; *kamag b.+läriñ ...* 102; *[kor]kınç kılınç b.* 64; *tutdaçı atl(i)g b.+lärkä* 115; *tutdaçı atl(i)g b.+läriñ işin [küdügin]* 95; *tutdaçı atl(i)g b.+läriñ işin küdügin* 125, 129; *tüz tüp bilgä b.* 7
- bir ‘bir’ *b. akıgılg* 5; *b.+ı nägül tesär* 78, 80; *anın tözläri b. tetir* 79; *ikigü barça b. tæg* 81; *ikigü barça b. tözlüg* 79; *öñi ärmäzlär b. tetir* 77; *ymä b. tetir* 84
- birgäri ‘birlikte’ *b. kavşurup* 88, 90
- birök ‘şayet, eğer; fakat’ *b. anı ymä* 52; *kaçan b.* 122; *näçädä b.* 131
- bo ‘bu’ *b. ...* 1; *b. kamag biliglärniñ ...* 102; *b. muntag uğurın* 84; *b. tavrannak tuşda* 109; *b. tört törlüg* 141; *b. üç* 68; *b. yinçürü sakı[nmak]* 29; *anı üçün b. kamag* 48; *k(a)ltı b.* 3; *kim b.* 22; *kim b. atlı yör[üg]li* 74; *törtünç b. ok* 137
- bodis(a)t(a)v < Soğd. *pwδystß, pwtystß* < Skt. *bodhisattva* ‘Buddha olacak kimse, Buddha adayı’ *b.+lar tört törlüg yinçürü sakınnaklarka* 112; *anın b.+lar atlı yörüglü* 85; *kaçan birök b.+lar* 122; *näçädä birök b.+lar* 131; *onunç ärgükä tægmiş b.+lar* 10
- bog- ‘ortadan kaldırmak’ *b.-maduk amrılmaduk* ‘ortadan kaldırmak₂’ 18
- bol- ‘olmak’ *akıgılg b.-ur* 6; *akıgsız b.-ur* 8; *arıg süzök b.-ur* 13; *iki törlüg b.-ur* 4; *karşı adınsıg b.-miş bolmaz* 1; *karşı adınsıg bolmış b.-maz* 1
- bolar ‘bunlar’ *kim b. ...* 31

bolmak 'olma' *adkak b.+inta adınlar* 50

bultuk- 'bulunmak' *kanta bar b.-gay* 44

büt- 'tamamlamak' *b.-miş kertü töz ...* 108

çın < Çin. 真 *zhen* 'gerçek, doğru, hakikat' *ç. kertü 'hakiki₂' ç. kertü bil[gä]* 97; *ç. kertü bilgä ...* 28; *ç. kertü bilgä bilig* 3; *ç. kertü bilgä biliglärkä* 124; *ç. kertü bilgä biligli ...* 29; *ç. kertü bilgä biliginñ akıgsızın* 14; *ç. kertü tözinçä* 111; *ç. kertü üzä tutsar* 42

[ä]dgü 'iyi' *ä. yiltzlarınñ äñäyü* 138

ämgäk 'eziyet, sıkıntı' *ürülüksüz ä.* 82

äñäyü 'özellikle, bilhassa' *ä. at tözlüg* 63; *atnıñ yörügnüñ ä. äñäyü yokın kurugın* 38; *atnıñ yörügnüñ äñäyü ä. yokın kurugın* 39; *[ä]dgü yiltzlarınñ ä.* 138

är-, [ä]r- 'yardımcı eylem, -dır; var olmak, mevcut olmak' *ä.-sär äñäyü at tözlüg* 63; *bar ä.-sär ymä* 45; *bar ä.-ür* 56; *bar ä.-ürlär* 45; *bilgä bilig ä.-máz üçün* 21; *biliglär ä.-sär* 144; *körgülük ä.-máz* 58; *oñaru köñül ä.-máz* 54; *öñi ä.-mázlar* 77; *öñi bar ä.-máz* 47; *öñi öñi ä.-särler ymä* 76; *tavranmak tuşda ä.-kän* 6, 109; *tep temäki ä.-sär* 14; *[tö]zlüg ä.-dökin bilirlär* 37; *ukuşlar ä.-ür* 68; *yänä yok ä.-máz* 52; *yerig ä.-sär* 66

ärgü 'kat, mevki, makam' *onunç ä.+kä tägmiş* 9

ärñü 'son derece' *ä. arıg süzök bolur* 12

äzüg 'yanıltıcı' *igid ä. 'yanıltıcı₂' igid ä. köñülkä* 49

etiglig 'hazır, donatılmış' *e. nomlarınñ igid äzüg köñülkä adkak bolmakında* 48; *e. nomlarınñ turmakı tugmakı* 55; *e. nomnuñ ilki* 40; *akıglıg e.+i* 57; *akıglıg e.+in* 58

han 'han, hükümdar' *taplamaz h. yinçür[ü]* 25

içintä 'içinde' *at i. yörügi yok* 41

içintäki 'içindeki' *tavranmak tuş i.* 16

içtin 'iç, iç tarafta' *i. sıñarkı biliglärdä* 46

igid 'aldatıcı' *i. äzüg 'yanıltıcı₂' i. äzüg köñülkä* 49

iki 'iki' *i. törlüg bolur* 4

ikigü 'ikisi, ikisi birlikte' *i. b(ä)lgüläri* 75; *i. barça bir täg* 81; *i. barça bir tözlüg* 78; *i.+ni birgärü kavşurup* 88; *atlı yörügli i.+ni öñi öñi* 86; *tözli adırtlı i.+ni näg(ü) lük* 73; *yörügli i.+ni* 34

ikinti 'ikinci' *i. akıgsız* 5

ilki 'ilki, birincisi' *etiglig nomnuñ i.* 41

inçä 'şöyle' *i. ukmış k(ä)rgäk* 3

inçip 'böylece, şöyle' *i. tutdaçı atl(t)g biliglärniñ işin [küdügin]* 94; *i. yänä töz* 76; *näñ i. köni* 54; *ymä i. yänä* 46

isimäk 'sıcaklık, ısı' (~ Skt. *uşmagata*) *i.+li töpöli* 114

istä- 'istemek' *yinçürdäçi i.-däçi 'arzu etmek₂'* 19

istäk 'arzu, istek' *tiläki i.+i 'dilek₂'* 17

- istämäk 'isteme, arzu etme' *yinçürmäkdä i.+dä* 'arzu etme₂' 17
- iş 'iş' *i. küdüg* 'iş₂' *i.+in küdügin* 95, 101, 130; *tutuldaçı atl(i)g biliglärniñ i.+in küdügin* 126
- k(a)ltı 'şöyle ki, öyle ki' *k.* 3, 40, 126
- kaçan 'ne zaman' *k. adakda ...* 26; *k. adakdaki tapl(a)gıg* 117; *k. baştñkı tapl(a)gıg* 128; *k. birök bodis(a)t(a)vlar* 122; *k. bo çın kertü* 6;
- kamağ 'bütün' *anı üçün bo k.* 48; *bo k. biliglärniñ ...* 102
- kanta 'nerede' *k. bar bultukgay* 44
- karşı 'zıt' *k. adınsıg bolmış* 1
- kavşur-, kavşur[- 'bir araya getirmek' *k.-up ...* 35; *ikigüni birgärü k.-up* 88; *ikigüni näg(ü)lük k.-up* 73; *ymä birgärü k.-up* 90
- k(ä)rgäk 'gerek, (-mİş ile birlikte) –mAll' *inçä ukmış k.* 3
- kertü 'gerçek, doğru, hakikat' *çın k. 'hakiki₂' k. tö[z]* ... 108; *çın k. bil[gä]* ... 97; *çın k. bilgä* ... 28; *çın k. bilgä bilig* 4; *çın k. bilgä biliglärkä* 124; *çın k. bilgä biligli* ... 30; *çın k. bilgä bilignij akıgsızın* 14; *çın k. tözinçä* 111; *çın k. üzä tutsar* 42
- k(ä)ntü 'kendii' *k. kanta bar bultukgay* 43
- kıl- 'yapmak, etmek' *k.-galı* 31
- kılınç 'amel' [*kor*]kınç *k. bilig* 64
- kim 'ki, öyle ki' *k. bo atlı yör[üg]li* 74; *k. bo bilgä bilig* 22; *k. bolar ...* 31; *temin ök anta k. ol* 129
- kir- 'girmek' *k.-särlär ymä bo tavrannmak tuşda* 109
- kirlig 'kirli' *töznüñ k.+i yok tetir* 51
- kirsiz 'temiz, arı' *k.+i yänä yok ärmäz* 52
- [*kor*]kınç 'korkunç' *k. kılınç bilig* 64
- kömän 'büyü' [*yelvi*] *k. 'büyü₂'* 103
- köni 'doğru' *k. oñaru 'doğru₂'* 54
- köñül 'gönül, bilinç' *k. tätrü köñül tetir* 53; *k. tözin yinçürmäkdä* 16; *igid äzüg k.+kä* 49; *köni oñaru k. ärmäz* 54; *köñül tätrü k. tetir* 53;
- kör-, [*kör*]- 'görmek, anlamak' *k.-ürlär* 35, 62; *k.-ürlär tep tesär* 60; *adıra k.-ürlär* 72; *birgärü kavşurup k.-düklärintä* 91; *birgärü kavşurup k.-ürlär* 88; *etigliği [ü]zä yok k.-gülik* 57; *etigliğın yok k.-gülik ärmäz* 58; *kavşurup k.-ürlär* 74; *kömän täg k.-ürlär ...* 103; *öñi adıra k.-ürlär* 87; *öñi öñi adıra k.-tüklärintä* 89; *öñrä k.-güci* 98; *tözin yok k.-üp* 94; *ymä yok tep k.-sär* 53; *yok k.-ü umazlar* 96; *yok kurug k.-ürlär* 127; *yokın kurugın k.-ürlär* 117;
- körmäk 'görme, anlama' *adıra k.+läri üzä* 37
- kurug 'kuru, boş' *yok k.* 27, 107, 127, 130, 134; *atnuñ yöriğnüñ äñäyü äñäyü yokın k.+ın* 39; *tutuldaçı atl(i)g tört törlüg nomlarnıñ yokın k.+ın* 117, 121
- kurugmasız 'gerçeği olmayan, hakikatsiz' *ürlüksüz ämgäksiz k.* 82

küdüg, [küdüg] ‘iş’ iş k. ‘iş₂’ *tutdaçı atl(i)g biliglärniñ işin k. +in* 95, 126, 130; ... *işin k. +in* ... 101

mu ‘soru edati’ *karşı adınsıg bolmış bolmaz m.* 1

munta ‘burada, bunda’ *amti m. sezik* ... 140; *amti m. tavrannmak tuş* 15

muntag ‘bunun gibi, böyle’ *bo m. uğun* 85

nä ‘ne’ *n. üçün öñi* 59

näçädä ‘o zamanda’ ... *n. birök bodis(a)t(a)vlar* 131

näg(ü)lük ‘nasıl’ *ikigüni n. kavş[urup]* 73

nägül ‘nasıl’ *adırtı üzä biri n. tesär* 80; *töz üzä biri n. tesär* 78

näj ‘hiç’ *n. inçip* 54

nätägin ‘nasıl’ *n. bilirlär tesär* 39; *n. ukguluk ol* 2

nom < Soğd. *nwm* ‘öğreti’ (~ Çin. 法 *fa*, Skt. *dharma*) *n. tözin yinçürdäçi* 19; *n. +larnıñ yokın* ... 24; [*b*]ı^şrunğuluk *n. +ı* 142; *etiğlig n. +larnıñ igid üzüg köñülkä adkak bolmakınta* 49; *etiğlig n. +larnıñ turmakı tugmakı* 55; *etiğlig n. +nuñ ilki* 40; *törlüg n. +larnıñ* ... 99; *tört törlüg n. +larnıñ yokın kurugın* 116; *tugmaksız n. tapl(a)gıña* 10; *tutuldaçı atl(i)g n. +lar* 127; *tutuldaçı atl(i)g n. +larnıñ tözin* 93; *tutuldaçı atl(i)g n. +larnıñ yokın kurugın* 120;

oğsatisınça ‘benzerince’ *üç törlüg tözläriğ o. bilirlär* 110

ok ‘pekiştirme edati’ *törtünç bo o.* 137

ol ‘o, işaret sıfatı; -dIr, kopula’ *o. nom tözin yinçürdäçi* 19; *antag temiş o.* 15; *antag temiş o.* 22; *k(a)ltı o. tutuldaçı atl(i)g nomlar* 126; *nätägin ukguluk o.* 2; *ötrü o. köñül* 53; *temin ök anta kim o.* 129; *yok körgülük o.* 57; *yok kurug o. tep* 130, 134; *yok kurug o. tep* 27

onunç ‘onuncu’ *o. ärgükä tägmiş* 9

oñaru ‘doğru’ *köni o. ‘doğru,’* 54

oron ‘yer, mevki’ *bilgä bilig o. +ıña* 7

ortonkı ‘orta, ortanca’ *bodis(a)t(a)vlar o. tapl(a)gıg* 122

ök ‘pekiştirme edati’ *temin ö. anta kim ol* 129; *tutuldaçı atl(i)g nomlar täğ ö.* 127

öñi ‘ayrı, başka’ *ö. bar ärmäz* 47; *adırt üzä ö. ärmäzlär* 77; *b(ä)lgüläri ö. üçün* 61; *b(ä)lgüläri ö. yänä üçün* 71; *b(ä)lgüläri ö. +si* 62; *ikigü b(ä)lgüläri üzä ö. öñi ärsärlär* 75; *ikigü b(ä)lgüläri üzä öñi ö. ärsärlär* 75; *ikigüni ö. öñi adıra körürlär* 86; *ikigüni öñi ö. adıra körürlär* 87; *nä üçün ö.* 59; *ymä ö. öñi adıra körtüklärintä* 89; *ymä öñi ö. adıra körtüklärintä* 89;

öñrä ‘önceden’ *ö. körgüçi* 98

örit- ‘gerçekleştirmek’ *ö.-särlär* 132; *tapl(a)gıg ö.-dükdä* 118, 128; *tapl(a)gıg ö.-särlär* 123,

ötrü ‘sonra’ *ö.* 132; *ö. adınlar tay[akıña]* ... 104; *ö. anta akıgsız bolur* 8; *ö. anta tört törlüg* 123; *ö. ol köñül tätrü* 53; *ö. yänä* ... 100; *isimäkli töpöli üzä ö.* 114; *tapl(a)gıg öritdükdä ö. anta* 119;

- öz 'kendi' ö. *tözi ymä yok* 42
sakın- 'düşünmek' *yinçürü s.-taçı* 145
sakinmek, sakı[nmak] 'düşünme' *s.+lar tört* 143; *yinçürü s.* 29; *yinçürü s.+lar* 92;
yinçürü s.+larka 113
sezik 'şüphe' *amtu munta s.* 140
sıjarkı 'taraftaki' *içtin s.* 46
süzök 'temiz, saf, pür' *arig s.* 'temiz₂' 13
şastir < Toh. A, Toh. B. *sāstār* < Skt. *sāstra* 'tefsir kitabı' *yüg ş.+ta* 9
t(ä)k 'yalnız, tek' *t. adınlar tayakı* 44; *t. anı akılgı etigligi* 56
taki 've' *t. taplamaz han yinçür[ü]* ... 25; *tiläki istäki t. bogmaduk amrılmaduk üçün* 18
tapl(a)-, tapla- 'kabul etmek, varsaymak' *t.-p* 100; *taki t.-maz han yinçür[ü]* ... 25; *yok kurug ol tep t.-yur* 134
tapl(a)g 'kabul; icazet' *bodis(a)t(a)vlar ortonki t.+ıg öritsärlär* 122; *kaçan adakdaki t.+ıg öritdükdä* 118; *t.+ıg öritdükdä* 128; *tugmaksız nom t.+ıña* 'husule gelmeyen öğreti icazeti (Skt. *anupattikadharmakṣānti*)' 11
tapl(a)t- 'kabul ettirmek' *yok kurug ol tep t.* ... 27
tapla- → tapl(a)- *yokın kurugin t.-yurlar* 121
tavranmak 'çaba, çabalama, gayret' *t. tuş* 'gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*)' 5, 16, 109
tayak, tay[ak] 'destek' *adınlar t.+ıña etiglig nomlarnıñ turmakı tugmakı* 55; *adınlar t.+ıña turdaçı* 50; *ötrü adınlar t.+ıña* 104; *t(ä)k adınlar t.+ı* 44
tayaklığın 'yerleşmiş' *bilgä biliglärkä t.* 125; *yinçürü sakınmaklarka t.* 113
tayan- 'dayanmak' *tutdaçı atl(i)g biliglärkä t.-ıp* 115
te-, t[e]- 'demek, söylemek' *t.-p tapl(a)t* ... 27; *t.-p temäki ärsär* 13; *antag t.-miş ol* 15, 22; *körürlär t.-p tesär* 60, 74; *körürlär tep t.-sär* 60, 74; *nägül t.-sär* 78, 80; *nätägin bilirlär t.-sär* 40; *nätägin ukguluk ol t.-sär* 2; *ymä yok t.-p körsär* 53; *yok kurug ol t.-p* 130, 134
täg 'gibi' *bir t. ürlüksüz ämgäk* 81; *kömän t. körürlär* 103; *tutuldaçı atl(i)g nomlar t. ök* 127
täg- 'değmek, ulaşmak' *bilgä bilig oronıña t.-sär* 8; *onunç ärgükä t.-miş* 10
tägmäk 'değme, ulaşma' *tugmaksız nom tapl(a)gıña t. üzä* 11
tätrü 'doğru' *ötrü ol köñül t. köñül* 53
temäk 'deme, söyleme' *tep t.+ı ärsär* 13
temin 'hemen' *t. ök anta* 129; *ötrü anta t.* 119
tet- '(-Ir ekiyle beraber) *tetir* {-DIR} bildirme, kopula' *t.-ir* 66; *anın adırtları üzä ymä bir t.-ir* 84; *anın tözläri bir t.-ir* 80; *öñi ärmäzlär bir t.-ir* 77; *tätrü köñül t.-ir* 54; *töznüñ kirligi yok t.-ir* 51
tiläk 'dilek, arzu' *t.+ı istäki* 'dilek₂' 17
töpö 'tepe' (~ Skt. *mürdhānaḥ*) isimäkli *t.+li* 114

törlüg ‘tür, türlü’ *t. çın kertü bil[gä]* ... 97; *t. nomlarnıñ yokın* 24; *t. tutuldaçı atl[(ı)g]* ... 33;

bo tört t. 141; *çın kertü bilgä bilig iki t. bolur* 4; *törlüg nomlarnıñ* ... 99; *tört t. çın kertü bilgä biliglärkä* 124; *tört t. nomlarnıñ yokın kurugın* 116; *tört t. tutuldaçı atl(ı)g nomlarnıñ tözin* 93; *tört t. yinçürü sakınmaklar* 91; *tört t. yinçürü sakınmaklarka* 112; *üç t. tözläriğ* 110; *üçünç tört t.* 135

tört ‘dört’ t. törlüg yinçürü sakınmaklar 91; *t. törlüg tutuldaçı atl(ı)g nomlarnıñ tözin* 93; *t. törlüg yinçürü sakınmaklarka* 112; *t. törlüg nomlarnıñ yokın kurugın* 116; *t. törlüg çın kertü bilgä biliglärkä* 123; *bo t. törlüg* 141; *sakınmaklar t.* 143; *üçünç t. törlüg* 135

törtünç ‘dördüncü’ t. bo ok 137

töz, tö[z] ‘esas, temel’ *t. üzä biri nägül tesär* 78; *t. yokın bilip* 106; *t.+li adırtlı* 36, 73, 87; *t.+nüñ kirligi yok tetir* 51; *anın t.+läri bir tetir* 79; *at yörüg t. adırt* 32; *bütmış kertü t.* 108; *çın kertü t.+inçä* 111; *etiglig nomnuñ ilki t.+intä* 41; *inçip yänä t. üzä* 76; *könjül t.+in yinçürmäkdä* 16; *nom t.+in yinçürdäçi* 19; *öz t.+i ymä yok* 43; *tutuldaçı atl(ı)g nomlarnıñ t.+in* 94; *üç törlüg t.+läriğ* 110; *yok kurug t.+in* 107

tözlüg, [tö]zliğ ‘esaslı, temelli’ *t. ärdökin bilirlär* 37; *äñäyü at t.* 63; *ikigü barça bir t.* 79

tugmak ‘doğma, husule gelme’ etiglig nomlarnıñ turmakı t.+ı 56

tugmaksız ‘doğumsuz, husule gelmeyen’ t. nom tapl(a)gıña ‘husule gelmeyen öğreti icazeti (Skt. anutpattikadharmakṣānti)’ 10

tur- ‘durmak, (metinde:) oluşmak’ adınlar tayakıña t.-daçı töz ‘bundan başka desteklerine oluşacak esas (Skt. paratantrasvabhāva)’ 51

turmak ‘durma, (metinde:) oluşma’ etiglig nomlarnıñ t.+ı tugmakı 56

tuş ‘vakit, safha’ tavrannamak t. 16; *tavrannamak t.+da* 6, 109

tut- ‘tutmak’ (~ Skt. grāhaka) t.-a adırtlamakı 139; *t.-daçı atl(ı)g biliglärkä* 114; *t.-daçı atl(ı)g biliglärniñ işin [küdügin]* 94; *t.-daçı atl(ı)g biliglärniñ işin küdügin* 125, 129; *t.-up antag temiş ol* 15; *anın akıglıgın t.-up* 21; *çın kertü üzä t.-sar* 42

tutul- ‘tutulmak’ (~ Skt. grāhya) t.-daçı atl(ı)g atda 23; *t.-daçı atl(ı)g nomlar* 126; *t.-daçı atl(ı)g nomlarnıñ yokın kurugın* 119; *t.-daçı atl(ı)g tört törlüg nomlarnıñ yokın kurugın* 115; *ap ymä t.-daçıg* 133; *törlüg t.-daçı atl[(ı)g]* ... 33; *tört törlüg t.-daçı atl(ı)g nomlarnıñ tözin* 93

tüp ‘dip’ tüz t. ‘tam şu anda’ 6, 20

tüz ‘düz’ t. tüp ‘tam şu anda’ 6, 20

u- ‘muktedir olmak’ yok körü u.-mazlar 96

ugur ‘gerekçe, sebep’ muntag u.+ın 85

uk- ‘anlamak, bilmek’ inçä u.-mış k(ä)rgäk 3; *nätägin u.-guluk ol* 2

ukul- ‘bilinmek’ üçägü üzä u.-taçı 67

ukuş ‘anlayış’ u.+lar ärür 68

umun- ‘kendisi için umut etmek’ ... [üz]ä bışrunguluk u. 136

üç ‘üç’ *bo ü. 68; ü. törlüg tözlärig 110*

üçügü ‘üçü, üçü birlikte’ *ü. üzä ukultaçı 67*

üçün ‘için’ *anı ü. bo kamag etiglig 48; anı ü. bo yinçürü sakı[nmak] 29; b(ä)lgüläri öñi ü. anın 61; b(ä)lgüläri öñi yänä ü. 71; bilgä bilig ärmäz ü. 21; bir tözlüg ü. anın tözläri 79; bogmaduk amrılmaduk ü. 18; kurugmasız ü. 83; nä ü. öñi 59*

üçünç ‘üçüncü’ *ü. tört törlüg 135*

ürlüksüz ‘geçici’ *ü. ämgäk kurugmasız üçün 81*

üzä, [ü]zä, [üz]jä ‘ile, dolayısıyla’ *ü. bısrunguluk umun- 136; adınlar tayakı ü. 45; adıra körmäkläri ü. 38; adırt ü. öñi ärmäzlär 77; adırtı ü. biri nägül tesär 80; akıglıg etigligi ü. 57; anın adırtları ü. 84; çın kertü ü. 42; ikigü b(ä)lgüläri ü. 75; inçip yänä töz ü. 76; isimäkli töpöli ü. 114; töz ü. biri nägül tesär 78; tugmaksız nom tapl(a)gıña tägmäk ü. 11; üçügü ü. ukultaçı 67; yinçürü sakınmaklar ü. 92*

yalñuz ‘yalnız, tek’ *yinçürü sakınmaklar üzä y. 92*

yänä ‘yine’ *y. yok ärmäz 52; anta y. bodis(a)t(a)vlar 112; b(ä)lgüläri öñi y. üçün 71; [be]şägünün b(ä)lgüläri y. 65; bogmaduk amrılmaduk üçün y. 18; inçip y. içtin sıñarkı 46; inçip y. töz üzä 76; ötrü y. ... 100*

[yelvi] ‘büyü’ *y. kömän ‘büyü,’ 102*

yer ‘yer, mevki’ *y. +ig ärsär 66*

yiltız ‘esas’ *ädgü y. +larnıñ äñäyü 138*

yinçür- ‘istemek, arzu etmek; önünde eğilmek’ *y.-däçi istädäçi ‘arzu etmek,’ 19; tapl(a)maz han y.-ü 25*

yinçürmək ‘arzu etme, isteme’ *y. +dä istämäkdä ‘arzu etme,’ 17*

yinçürü ‘saygıyla, hürmetle’ *y. sakı[nmak] 29; y. sakınmaklar 92; y. sakınmaklarka 113; y. sakınçaçı 145; birök bodis(a)t(a)vlar y. 131*

ymä ‘yine, da, de’ *y. bo tavrannak tuşda 109; anın adırtları üzä y. 84; ap y. birgärü kavşurup 90; ap y. öñi öñi adıra körtüklärintä 89; ap y. tutuldaçıg 133; b(ä)lgüläri y. barça 69; bar ärsär y. 45; bilgä bilig y. 20; birök anı y. 52; işin küdügin y. 126; öñi öñi ärsärlär y. 76; tözi y. yok 43*

yok, [y]ok ‘yok, yokluk; boşluk’ *y. körü umazlar 96; y. kurug 27; y. kurug körürlär 127; y. kurug ol tep 130, 134; y. kurug tözin 107; y. +ın kurugin bilirlär 39; akıglıg etigligin y. körgülük ärmäz 58; akıglıg etigligi [ü]zä y. körgülük ol 57; at içintä yörügi y. 42; birök anı ymä y. tep körsär 53; kirsizi yänä y. ärmäz 52; nomlarnıñ tözin y. körüp 94; nomlarnıñ y. +ın kurugin körürlär 116; nomlarnıñ y. +ın kurugin taplayurlar 121; öz tözi ymä y. 43; törlüg nomlarnıñ y. +ın 24; töz y. +ın bilip 106; tözintä atı y. 41; töznün kirligi y. tetir 51*

yörüg, yör[üg] ‘yorum’ *y. +li ikigüni ... 34; at içintä y. +i yok 42; at y. töz adırt ... 32; atlı y. +li ikigü b(ä)lgüläri 74; atnıñ y. +nün äñäyü äñäyü yokın kurugin 38; bodis(a)t(a)vlar atlı y. +li 86*

yörüglig (oku: yörüglüg) ‘yorumlu’ *... y. nä üçün öñi 59*

yüg ‘üst’ *y. şastirta onunç ärgükä 9*

Sonuç

Türk dilinin tarihi ve çağdaş dönemlerinde mevcut olan meselelerin aydınlatılmasında önemli bir safha olan Eski Uygurca esasen Budizm, Manihaizm ve Nasturi Hristiyanlık gibi dinlere ait kutsal metinlerin tercümelerine dayanmaktadır. Bunlar arasında Budizm, farklı mezheplerine ait metinlerin tercümesiyle en büyük yere sahiptir ve Budizmin farklı felsefi inanışlarına ilişkin metinler Orta Asya Türk Budizminin gelişim aşamalarını gözlemleyebilmek için önemli yazılı kaynaklar arasındadır. Budist külliyatın Eski Uygurcaya muhtelif dillerden tercümesi yalnızca filoloji çalışmalarına değil, aynı zamanda çeviri bilim çalışmalarına ve muhtelif mezheplere mensubiyet de dinler tarihine önemli veriler sunmaktadır. Bu yazıda neşri gerçekleştirilen metinle temelde Eski Uygurcada Budizmin Faxiang ekolüne ilişkin bir eserin mevcut olduğu gösterilmek istenmiştir.

Sonuç olarak Çin Faxiang ekolüne ilişkin Eski Uygurca iki fragmandan oluşan bu metin neşri temelinde edinilen sonuçlar şöyle sıralabilir: Çalışma toplam 145 Eski Uygurca satırdan oluşmaktadır. Burada ele alınan Eski Uygurca metinde 182 madde başı tespit edilmiştir. Bunlardan 152 tanesi isim, 30 tanesi ise fiildir. Bu bakımdan çalışmada isim soylu veya türemiş sözcüklerin yoğun bulunduğu gözlenmektedir. Çalışma söz varlığı bakımından değerlendirildiğinde daha önceki Eski Uygurca metin neşirlerinde tespit edilememiş sözcük bulunmamaktadır. Bu çalışmanın alana en önemli katkısı tarihî Türkçenin derleminin oluşturulmasında örnek malzeme sunacak olması ve mukayeseli Türk dili araştırmalarına fayda sağlayacak olmasıdır. Bu yazıda Budizmin Yogācāra ekolü temelinde ortaya çıkan Çin Faxiang ekolüne ilişkin bir metnin iki yaprağının neşri, çevirisi, notları ve sözlüğünün hazırlanmasıyla Eski Uygurca çalışmalarına küçük bir katkı sunmak amaçlandığı gibi -özellikle metne ilişkin notlar kısmıyla- Uygurların tercüme faaliyetine, özellikle din dili ekseninde Türkçe terim türetme faaliyetlerine ışık tutmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayı aynı metnin tarafımızca tespit edilebilen birkaç yaprağının daha neşri izleyecektir.

Kısaltmalar ve İşaretler

bkz.	bakınız
c.	cilt
Çin.	Çince
DDB	Digital Dictionary of Buddhism
ed.	editör(ler)
G	<i>A Chinese-English Dictionary</i> , bkz. Giles 1912.
JEBD	Japanese-English Buddhist Dictionary
krş.	karşılaştırmız
no.	numara
Skt.	Sanskritçe
Soğd.	Soğdca
Uyg.	Eski Uygurca
Ⓢ	pothī deliği
... ₂	ikileme

Kaynakça

- CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford at the Clarendon Press.
- COOK, F. H. (1999). *Three texts on Consciousness Only: Demonstration of Consciousness Only by Hsüan-tsang. The thirty verses on Consciousness Only by Vasubandhu. The Treatise in Twenty Verses on Consciousness Only by Vasubandhu. Translated from the Chinese of Hsüan-tsang (Taishō Volume 31, Numbers 1585, 1586, 1590)*, California. (BDK English Tripiṭaka 60-I, II. Vol. II).
- DDB = Digital Dictionary of Buddhism, www.buddhism-dict.net (Erişim tarihi: 25.08.2019).
- EDGERTON, F. (1953). *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*. c. II: Dictionary. New Haven: Yale University Press.
- GILES, H. A. (1912). *A Chinese-English Dictionary*. Part I-II. 2. bs. Shanghai/London: Kelly and Walsh.
- HIRAKAWA, A. (1997). *A Buddhist Chinese-Sanskrit Dictionary*. Tōkyō: Reiyukai.
- Japanese-English Buddhist Dictionary (1979) Tōkyō: Daitō Shunppansha.
- LA VALLÉE POUSSIN, L. de (1928). *Vijñaptimātratāsiddhi, la Siddhi de Hiuan-tsang*. c. 1 (1928), c. 2 (1929), Index (1948). Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
- LEE, S. (2017). “Redefining the “Dharma Characteristics School” in East Asian Yogācāra Buddhism”, *The Eastern Buddhist*, 46/2: 41-60.
- Mainz 692 (T I D 5): [recto:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0692_seite1.jpg (Erişim tarihi 01.09.2019) ve [verso:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0692_seite2.jpg (Erişim tarihi: 01.09.2019)
- Mainz 701 (T I D 4): [recto:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0701_seite1.jpg (Erişim tarihi 01.09.2019) ve [verso:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0701_seite2.jpg (Erişim tarihi: 01.09.2019)
- MAKEHAM, J. (2014). “Introduction” *Transforming Consciousness. Yogācāra Thought in Modern China*. ed. John Makeham, New York: Oxford University Press.
- MONIER-WILLIAMS, M. (1899). *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- ÖLMEZ, M. (2017). “Eski Uygurca İki kelimeler Üzerine” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 65/2: 243-311.
- RÖHRBORN, K. (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, 1-6. Wiesbaden: Steiner.
- RÖHRBORN, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung. I. Verben*. Band. 1: ab- - äzüglä-. Stuttgart: Steiner.
- RÖHRBORN, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung. II. Nomina-Pronomina-Partikel*. Band. 1: a - asvik. Stuttgart: Steiner.
- SCHARLIPP, W. (1986). “Fragmente eines uigurischen Kommentars zur *Triṃśikāvijñaptimātratāsiddhi* des Vasubandhu”, *Ural-altaische Jahrbücher*, Neue Folge 6: 122-136.
- SOOTHILL, WILLIAM, E. ve LEWIS H. (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms: with Sanskrit and English Equivalents and a Sanskrit-Pali Index*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Taishō No. 1830, c. 43, 229a-606c: http://21dzk.l.u-tokyo.ac.jp/SAT2015/T1830_43.0229a02:0229a02.cit (Erişim tarihi: 01.09.2019)
- WILLIAMS, B. (2003). “Xuanzang (Hsüan-tsang)” *Encyclopedia of Chinese Philosophy*. ed. Antonio S. Cua. New York & London: Routledge: 814-820